

Advies over de eindtermen voor taalbeschouwing Nederlands ASO, KSO en TSO

Advies over de eindtermen voor taalbeschuwing Nederlands ASO, KSO en TSO

1 Situering

De Vlor ontving op 30 maart 2009 de adviesvraag over het ontwerp van eindtermen taalbeschuwing Nederlands voor de tweede en derde graad ASO, KSO en TSO. Het is de bedoeling deze eindtermen toe te voegen aan de bestaande set eindtermen voor Nederlands.

De commissies ASO, KSO en TSO-BSO bespraken de ontwerp teksten van de eindtermen in hun commissievergadering van mei-juni. Het advies werd voorbereid in een werkgroep onder het voorzitterschap van de heer Dominiek Desmet. Deze werkgroep bestond verder uit afgevaardigden uit de geledingen van de Raad Secundair Onderwijs en uit de commissies ASO, KSO en TSO. Aangezien de eindtermen van de tweede en derde graad van het secundair onderwijs normerend zijn voor het tweedekansonderwijs, was ook een afgevaardigde van de Raad Levenslang en Levensbreed Leren lid van de werkgroep. Deze werkgroep toetste het ontwerp af aan de beoordelingscriteria voor eindtermen die de Algemene Raad goedkeurde op 10 januari 2008¹.

De Raad Levenslang en Levensbreed Leren besprak het ontwerp advies op 12 mei 2009. De Raad Secundair Onderwijs keurde het advies goed op 14 mei 2009.

2 Algemene bemerkingen

De raad onderschrijft het uitgangspunt dat de eindtermen voor Nederlands met het oog op een doeltreffende communicatie ook doelstellingen bevatten met betrekking tot taalbeschuwing. De raad keurde dit principe trouwens al eerder goed in zijn advies van 5 juni 2008 over de eindtermen en ontwikkelingsdoelen voor Nederlands in de eerste graad². Voor de tweede en derde graad is de toepassing van dit principe nog belangrijker met het oog op de voorbereiding van de leerlingen op het hoger onderwijs en op de arbeidsmarkt. De raad heeft echter een aantal fundamentele bezwaren met de wijze waarop dit principe vorm kreeg in het voorliggende eindtermenontwerp.

- 1 De eindtermen voor taalbeschuwing Nederlands maken deel uit van de eindtermen voor de basisvorming. Sedert de invoering van de eindtermen van de basisvorming voor het secundair onderwijs werden deze al enkele keren gewijzigd. Ook tijdens het afgelopen jaar werden een aantal belangrijke aanpassingen aan de eindtermen (en ontwikkelingsdoelen) voor de basisvorming voorgesteld³. De raad stelt vast dat er thans opnieuw fundamenteel aan de eindtermen van de basisvorming gesleuteld wordt zonder dat een brede maatschappelijke consultatie plaatsvond over de

¹ Zie hoofdstuk 4 van het *Standpunt over de wijze van aanpassingen van de eindtermen* ([AR/RHE/END/002](#)).

² Zie *Advies over de herziening van de eindtermen en ontwikkelingsdoelen Nederlands en moderne vreemde talen* ([RSO/PCA/V/008](#)).

³ Zie het in voetnoot 2 vermelde advies en het *Advies over de herziening van de eindtermen en ontwikkelingsdoelen voor wereldoriëntatie (BAO) en natuurwetenschappen, techniek en vakoverschrijdende eindtermen (SO)* (advies van 23 september 2008, [RSO/RHE/ADV/002](#)).

betekenis en de invulling van de basisvorming in het secundair onderwijs. De raad betreurt dit. Hij stelt ook vast dat partiële aanpassingen van de eindtermen de coherentie van de eindtermen in het gedrang brengt. Dat is zeker het geval wanneer een dergelijke aanpassing binnen een bepaald pakket eindtermen gebeurt. De raad vraagt dan ook dat er geen verdere aanpassingen van eindtermen gebeuren vooraleer hierover een breed debat plaatsvond.

- 2 Het ontwikkelen van de voorliggende eindtermen, evenals de beoordeling ervan in de Vlor, gebeurden binnen de huidige juridische context. Die bepaalt dat eindtermen per graad en per onderwijsvorm worden vastgelegd⁴. Voor de voorliggende eindtermen is dat volgens de raad een ernstig probleem, niet zozeer voor ASO dan wel voor KSO en TSO. Binnen deze twee onderwijsvormen bestaat immers een breed spectrum van studierichtingen met een gevarieerd leerlingenprofiel en andere noden op het vlak van taalbeschouwing. De eindtermen voor taalbeschouwing Nederlands kunnen volgens de raad dan ook niet anders zijn dan het strikte minimum dat toepasbaar is voor alle leerlingen van een gehele onderwijsvorm. De raad is van oordeel dat het voorliggende eindtermenontwerp hier niet aan tegemoet komt en dat het daarentegen, zeker voor KSO en TSO, het strikte minimum ver overstijgt.
- 3 De raad stelt ook vast dat het voorliggende ontwerp nieuwe eindtermen toevoegt zonder dat er sprake is van schrappingen. Het globale eindtermenpakket wordt dus verzaamd zodat de studiebelasting voor de leerlingen zal toenemen. De raad vraagt de overheid ernstig na te denken over de gevolgen hiervan voor het welbevinden van de leerlingen en voor de mogelijke toename van de ongekwalificeerde uitstroom. De verzwaring van de eindtermen verkleint ook de ruimte voor scholen en leraars om binnen Nederlands andere zaken dan taalbeschouwing aan bod te laten komen. De raad denkt trouwens dat er met het globale pakket eindtermen voor de scholen en de leraars helemaal geen eigen ruimte meer overblijft binnen de lessen Nederlands. Hij heeft er vragen bij of dit wel tegemoet komt aan het principe om het beleidsvoerend vermogen van de scholen te versterken.
- 4 Zoals hierboven gezegd werd, ondersteunt de raad het opnemen van doelstellingen rond taalbeschouwing in de eindtermen voor Nederlands. De raad vindt echter dat taalbeschouwing in het ontwerp een overdreven sterk accent kreeg. Dat blijkt ook uit de teksten met de uitgangspunten waarin taalbeschouwing het overgrote deel in beslag neemt. De globaliteit van de voorliggende eindtermen voor taalbeschouwing geven ook sterk de indruk dat het principe van de functionaliteit verlaten wordt waardoor taalbeschouwing een doel op zich wordt. Naast de verzwaring van de eindtermen voor Nederlands, brengt ook het zware accent op taalbeschouwing de eigen ruimte voor de scholen in het gedrang. De scholen zullen immers onder zware tijdsdruk komen om het globale pakket eindtermen voor Nederlands te realiseren. Weliswaar kan men doelstellingen met betrekking tot taalbeschouwing integreren in andere doelstellingen (zowel binnen Nederlands als binnen moderne vreemde talen). Het kan echter niet de bedoeling zijn dat de overheid een dergelijke geïntegreerde manier van werken door middel van eindtermen oplegt. Die keuze behoort tot de pedagogische vrijheid van de onderwijsverstrekkers. Bovendien bestaat er volgens

⁴

Artikel 4 § 1 van het decreet van 18 januari 2002 *betreffende de eindtermen, de ontwikkelingsdoelen en de specifieke eindtermen in het voltijds gewoon en buitengewoon secundair onderwijs*.

de raad geen wetenschappelijke eensgezindheid over de stelling dat een betere taalbeschouwing tot een betere taalbeheersing leidt.

- 5 Een van de functies van de eindtermen voor taalbeschouwing Nederlands is de ondersteunende functie bij het verwerven van de moderne vreemde talen. De raad vindt dat men hierin wel erg ver is gegaan. De raad vindt bijvoorbeeld de doelstellingen rond de passieve vorm niet voor alle leerlingen functioneel voor hun taalbeheersing van het Nederlands terwijl deze doelstellingen wel ten dienste van Engels zijn.
- 6 Het decreet volwassenenonderwijs bepaalt dat cursisten het diploma secundair onderwijs kunnen behalen door een opleiding algemene vorming ASO te volgen, of een opleiding aanvullende algemene vorming gecombineerd met een opleiding van een ander studiegebied in het secundair volwassenenonderwijs. Het decreet volwassenenonderwijs bepaalt verder dat voor de opleidingen algemene vorming ASO dezelfde eindtermen en specifieke eindtermen gelden als voor de overeenkomstige studiegebieden in het voltijds secundair onderwijs. Ook voor de – nog te ontwikkelen – opleiding aanvullende algemene vorming, gelden de overeenkomstige eindtermen van het voltijds secundair onderwijs. De voor advies voorliggende eindtermen taalbeschouwing Nederlands zullen dan ook gevolgen hebben voor de opleidingen van het studiegebied algemene vorming van het volwassenenonderwijs. De Vlor hecht veel belang aan de aanvullende algemene vorming in het volwassenenonderwijs en de kans die ze biedt aan volwassenen om alsnog een diploma secundair onderwijs te behalen. Het decreet voor het volwassenenonderwijs bepaalt dat men de nieuwe aanvullende algemene vorming uiterlijk vanaf het schooljaar 2010-2011 moet kunnen aanbieden. De Vlor vraagt zich af welke gevolgen de partiële en gefaseerde herzieningen van de eindtermen hebben voor deze timing.

Het decreet volwassenenonderwijs bepaalt ook dat de eindtermen voor het secundair volwassenenonderwijs worden vastgelegd per opleiding, en hanteert niet langer de opdeling in graden en onderwijsvormen. De eindtermen voor taalbeschouwing Nederlands kunnen volgens de raad dan ook niet anders zijn dan het strikte minimum dat toepasbaar is voor alle cursisten die het doelpubliek van de aanvullende algemene vorming uitmaken. De eindtermen moeten de centra ook voldoende ruimte geven om rekening te houden met de diversiteit binnen dat doelpubliek.

3 Aftoetsing van het ontwerp aan de Vlor-criteria

Na aftoetsing van het ontwerp aan de beoordelingscriteria voor eindtermen⁵, formuleert de raad onderstaande bedenkingen.

- 1 De raad is van oordeel dat de voorgestelde eindtermen te ver gaan en niet als minimumdoelstellingen kunnen gelden voor alle studierichtingen van het KSO en het TSO. Ze verwachten een hoog abstractieniveau dat niet van alle leerlingen van deze doelgroep kan worden verwacht. Deze eindtermen zijn daarom volgens de raad niet haalbaar voor alle leerlingen en studierichtingen van het KSO en het TSO. Dat in een

⁵ Zie voetnoot 1.

aantal gevallen werd opgenomen dat de eindtermen 'op hun niveau' moeten worden behaald, komt volgens de raad niet tegemoet aan de criteria van minimumdoelstellingen en haalbaarheid.

- 2 Een van de beoordelingscriteria van de Vlor is dat de vakgebonden eindtermen realiseerbaar zijn binnen de nu bestaande vakkenstructuur. Bepaalde doelstellingen rond taalbeschouwing gaan echter ver en zijn dienstbaar aan moderne vreemde talen. Ze moeten dus in feite over de taalvakken heen worden gerealiseerd. Zoals hoger al werd gesteld, heeft de raad er problemen mee dat de overheid een dergelijke manier van geïntegreerd werken oplegt.
- 3 Daar het bijkomende eindtermen betreft, zal de studiebelasting voor alle leerlingen van de tweede en derde graad ASO, KSO en TSO toenemen. De raad denkt dat dit vooral in bepaalde studierichtingen van KSO en TSO tot problemen zal leiden (zie ook algemene bemerking 3).
- 4 De voorgestelde eindtermen bouwen verder op de eindtermen voor taalbeschouwing in de eerste graad. Het principe van de logische opbouw van de eindtermen over de graden heen werd dus toegepast. De raad vindt echter dat hierbij onvoldoende genuanceerd werd in het licht van de onderwijsvormen van de tweede en derde graad. In de eerste graad (die geen onderwijsvormen kent) kunnen eindtermen breed worden opgevat. Diezelfde breedte kan men echter niet toepassen in de tweede en derde graad waar men rekening moet houden met de verscheidenheid van studierichtingen binnen de onderwijsvormen (zie ook hierboven).
- 5 Eindtermen moeten hanteerbaar zijn voor leerplanmakers en schoolteams. Het is voor de raad niet duidelijk of de voorliggende eindtermen gemakkelijk in de leerplannen voor Nederlands te integreren zijn zonder geheel nieuwe leerplannen Nederlands op te stellen en tegelijk voor bepaalde doelstellingen de coherentie met de leerplannen voor moderne vreemde talen te bewaken. Dit zal zeker de nodige tijd vergen. Daar deze eindtermen een toch wel erg ingrijpende evolutie in Nederlands beogen, zullen ook de betrokken leraars de nodige tijd moeten krijgen om zich op de implementatie ervan voor te bereiden. De koerswijziging binnen Nederlands die de overheid met deze nieuwe eindtermen beoogt, vergt bovendien een goede communicatiestrategie.
- 6 Over het algemeen wordt tegemoet gekomen aan het criterium dat eindtermen geformuleerd worden in een heldere en duidelijke taal. De ervaring heeft echter aangetoond dat het voor de gebruikers van eindtermen niet altijd duidelijk is wat men in de eindtermen juist bedoelt met 'onder meer', 'waaronder', of met een dubbel punt voor een opsomming. Ook voor de raad is het nu niet duidelijk of men dit overal op eenvormige wijze heeft toegepast. Dit gegeven wordt best verduidelijkt in de uitgangspunten. Best wordt eveneens verduidelijkt wat men in deze eindtermen juist bedoelt met 'onderzoeken'. In relatie tot de onderzoeksvaardigheden in het secundair onderwijs zullen veel gebruikers wellicht de indruk krijgen dat bedoelde doelstellingen verder gaan dan ze in feite geconcipeerd werden.

4 Bemerkingen bij de teksten van de uitgangspunten

- 1 De uitleg en de voorbeelden voor taalbeschouwing nemen het overgrote deel van de uitgangspunten in beslag. De raad vindt dat op die manier het verkeerde signaal gegeven wordt dat taalbeschouwing in Nederlands het belangrijkste is. De klemtoon zou in de uitgangspunten daarentegen vooral op taalbeheersing moeten liggen (en dus veel minder op taalbeschouwing).
- 2 De raad vindt dat de tekst van de uitgangspunten zeer ver gaat in het opnemen en beschrijven van voorbeelden. Hij is van oordeel dat dergelijke voorbeelden in de uitgangspunten louter illustrerend of onderbouwend mogen zijn. Ze mogen niet gaan in de richting van didactische wenken zoals die in de leerplannen zijn opgenomen. Dergelijke wenken behoren immers tot de bevoegdheid van de leerplanmakers.
- 3 De uitgangspunten zijn in grote lijnen dezelfde voor ASO, KSO en TSO. Zo vindt men in de uitgangspunten soms ook beschouwingen en voorbeelden die niet van toepassing zijn voor de onderwijsvorm waarvoor de uitgangspunten bedoeld zijn. De raad vindt dat de uitgangspunten best meer specifiek op maat van de onderwijsvormen geschreven worden. Ze gaan best ook in op de specificiteit van de betrokken leerlingenpopulatie en op de verscheidenheid van studierichtingen binnen de betrokken onderwijsvorm.
- 4 In de tekst van de uitgangspunten wordt in voetnoot melding gemaakt van een advieslijst met taalbeschouwelijke terminologie in het Nederlands. Deze lijst zou een vrijblijvende, niet-verplichte handreiking zijn met als doel terminologische duidelijkheid en zo mogelijk eenvormigheid. De raad betreurt dat deze advieslijst niet aan de Vlor werd bezorgd. Het is ook niet duidelijk hoe het vrijblijvende karakter te rijmen valt met de wens van de overheid dat ze eenvormigheid brengt. De raad vindt dat het met betrekking tot een dergelijke advieslijst alleszins maar kan gaan om een beknopte lijst die zich beperkt tot wat rechtstreeks relevant is voor de voorliggende eindtermen.

5 Advies

De raad onderschrijft dat de eindtermen voor Nederlands doelstellingen bevatten met betrekking tot taalbeschouwing. Aangezien de raad echter een aantal fundamentele bemerkingen heeft bij het voorliggende ontwerp voor de eindtermen voor taalbeschouwing Nederlands, adviseert hij om deze eindtermen te herbekijken vooraleer ze juridisch te verankeren. De overheid trekt best de nodige tijd uit zodat deze herziening gepaard kan gaan met een maatschappelijk debat over de basisvorming in het secundair onderwijs en met een goede voorbereiding van de leraars op deze nieuwe eindtermen. Het is wenselijk dat men in dat debat onder meer rekening houdt met de taakbelasting voor de leerlingen en met de ruimte voor eigen invulling door scholen en leraars.

De raad vraagt om advies uit te brengen over het herziene ontwerp voor deze eindtermen, samen met de advieslijst met taalbeschouwelijke terminologie waarvan sprake is in de uitgangspunten (zie ook hierboven 4.4).

De Raad Secundair Onderwijs keurde dit advies goed op 14 mei 2009. Er waren 18 raadsleden aanwezig. Deze stemden unaniem voor het advies.

Robert Lenaerts
secretaris

Patrick Weyn
voorzitter